

MÜASİR DÖVRDƏ SOSIAL DÖVLƏT VƏ SOSIAL YÖNÜMLÜ BAZAR İQTİSADİYYATININ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Səadət Məmmədova

*AMEA Elm Tarixi İnstitutunun aparıcı elmi işçisi,
sosiologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı, Azərbaycan*

E-mail: saadet.baki@yahoo.com

Xülasə. Modern ölkələrdə sosial bazar iqtisadiyyatının tərəqqisi sosial siyasətin ilkin məramıdır. Sosial bazar iqtisadiyyatı insanların tələb və istəklərini nəzərə alan və bilavasitə bu tələb və istəklərin təmin edilməsi üzərində qurulan təsərrüfat formasıdır. Əgər əvvəlki sosial-iqtisadi quruluşlar hakim və tabe (quldar və qul, mülkədar və kəndli, kapitalist və fəhlə) siniflər arasındakı əmək münasibətləri əsasında müəyyənləşirdisə, sosial dövlətdə cəmiyyət – iqtisadiyyat, istehsalçı – istehlakçı münasibətləri ön sıraya çıxır, insanların hansı sosial stratdan olması aktual olmur.

Ölkəmizdə baş verən innovasion iqtisadi proseslər yerli iqtisadiyyatın yenidən qurulması, idarə olunması və inkişafı üçün əsas olmuşdur. Son onilliklərdə bazar iqtisadiyyatının inkişafı Azərbaycan dövlətinin əsas məqsədinə çevrilmiş və ölkəmizin Konstitusiyasında hüquqi status almışdır. Azərbaycan dövlətinin "sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı" modeli Qərb ölkələrinin iqtisadi ənənələrini özündə birləşdirir. Azərbaycan Avropa Birliyinin sosial siyasət proqramına qoşulub və ölkəmizdə bazar iqtisadiyyatının hüquqi bazası beynəlxalq hüquqa əsaslanır. Sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi üzərində qurulur. Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf modeli dayanıqlılıq və insan kapitalı amilinə əsaslanır. Ölkəmiz iqtisadi münasibətləri yaxşılaşdırmaq üçün innovasion və davamlı iqtisadi inkişaf, sosial modernləşmə strategiyası və davamlı islahat proqramı həyata keçirir.

Açar sözlər: sosial siyasət, bazar iqtisadiyyatı, sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı, sahibkarlıq, sosial böhran

GİRİŞ

Sosial bazar iqtisadiyyatının mahiyyəti və prinsiplərinin araşdırılması müasir iqtisadi inkişafın əsaslarının dərk edilməsinə imkan yaradır. A.Müller-Armağa görə, “sosial bazar iqtisadiyyatı bazarı sosiala yönəltməyə, individualizm və kollektivçilik, sosial və dövlət institutları arasındakı məsafəni aşmağa səy edir”. L.Elxarda görə, “sosial bazar iqtisadiyyatı xüsusi ictimai quruluş və xüsusi təfəkkür formasıdır və hər kəsin firavanlığına” cəhd edir [27, s.235-237].

Sosial bazar iqtisadiyyatı sanki iki qarşı qütbü birləşdirir, burada istismar mexanizmi olan bazar təsərrüfatı insan və onun istəklərini diqqətdə saxlayaraq sanki yumşaq iqtisadi siyasət tətbiq edir. Dövlət öz qanunvericilik funksiyasına söykənərək bazar mexanizmlərini insanların rifahının yüksəldilməsini nəzərə almağa, iqtisadiyyatı, məcmu mədaxili sosial olana tabe etməyə və yönəltməyə səy göstərir. Burada sosial olan dedikdə, istehlakçı təbəqə ilə yanaşı istehsal edənlərin (sahibkarların) sosial maraqlarının qorunması əsas şərtə çevrilir və vətəndaş cəmiyyətinin tərəqqisinə əsas olur.

T.L.Nevostroyevanın araşdırmasına əsasən: “Sosial bazar iqtisadiyyatında – iqtisadi siyasətdə təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyət forma və qaydaları təsis edilir; yaradılan fəaliyyət forma və qaydaları azad rəqabət imkanlarının və açıq bazarın formalaşdırılmasına, maksimal sayda xüsusi şəxslərin təşəbbüslərinin stimullaşdırılmasına yönəlir; geniş antiinhisar siyasəti aparılır; sahibkarlıq dəstəklənir; iqtisadiyyatın bütün elementləri və sahibkarlıq fəaliyyəti, pul siyasəti, bank sistemi və s. qarşılıqlı uyğunlaşdırılır; pul tədavülünün sabitliyi, sərmayə qoyma şərtləri proqnozlaşdırılır; istehlakın mühafizəkar strukturu ləğv edilərək, vergi ödənməsi imkanlarına bərabərləşdirilir” [23, s.45-47].

Dövlətin nəzarəti altında təkmilləşən

sosial bazar iqtisadiyyatı sosial dövlətin başlıca prinsiplərindən çıxış etməklə sosial siyasəti dəstəkləyir.

Sosial bazarın prinsipləri belədir: “1.Dövlətin xammal ixracı siyasətinin iqtisadiyyatın real bölməsinin inkişafı ilə əvəzlənməsi. 2.Büdcə mədaxilinin xammal ixracı sektoru hesabına deyil, daxili qaynaqlar zəminində formalaşdırılması və dövlət büdcəsinin tənzimlənməsi, hamar vergi şkalasından imtina edilməsi. 3.Dövlətin iqtisadiyyatda neo industrial struktur dəyişiklikləri etməsi əsasında dəqiq müəyyənlanmış inkişaf istiqamətlərinin qısamüddətli və strateji planlaşdırılması” [19, s.156-161].

Sağlam rəqabət üzərində qurulan sosial bazar iqtisadiyyatında “İctimai istehsal istehlak predmetinin və əmək vasitələrinin inkişaf etdirilməsinin xeyrinə olaraq formalaşdırılır, istehlak fondu və yığım fondu ümumi ictimai məhsulu müəyyənləşdirir, ixracın istehlak predmetləri ilə dəyişdirilməsi istiqamətində rəqabət siyasət yürüdü, hökumətin sosial vəzifələrini nəzərə alır, vergi siyasətini dəstəkləyir, yüksək texnologiyalı istehsal və innovativ iqtisadiyyatla bağlı olur” [24, s.15-18].

Sosial bazar iqtisadiyyatı məcmu mədaxilin vətəndaşların rifahının yüksəldilməsinə yönəldilməsini, sahibkarlığın inkişafını, sağlam rəqabətin bərqərar olmasını, keyfiyyətli sosial xidmətlərin təşkilini, tam məşğulluğu, o cümlədən əmək münasibətlərində sabitliyi qorumaq üçün əməkdaşlığın təminatını əsas götürür. Sosial bazar iqtisadiyyatı bilavasitə sosial sığorta üzərində qurulur. Sosial sığorta ETT və innovasion iqtisadi islahatlar prosesində mümkün sosial böhranın qarşısının alınmasına, yaxud böhranın idarə edilməsinə zəmanətdir. Yeni texnologiyaların istifadəsi zəruri hal olaraq meydana çıxsada, işçilərin yenidən ixtisaslaşması, ixtisarlər və işsizlik problemlərini yarıda bilir. Sosial sığorta işçilərin maddi itkilərini təmin etməyə (yenidən ixtisas-

laşma, işsizlik və s.) yönəldiyindən iqtisadi münasibətlərdə sosial xaos idarə edilə bilər. Sosial sığorta sahibkarların və ya orta təbəqənin müflis olmasının qarşısının alınmasına kömək edə bilər, istehsal qoyulan sərmayə dəyərsizləşmir. Böhranın idarə edilməsi sosial dialoqun qorunub saxlanılmasına və sosial əməkdaşlığın genişlənməsinə gətirib çıxarır.

1. Sosial bazar iqtisadiyyatı və sosial dövlət

Sosial bazar iqtisadiyyatı üzərində qurulan sosial dövlət qeyd edilən proseslərdə fəal subyekt kimi təsirli gücə malik olduğundan innovasion islahatlar dövründə solumda sosial həmrəyliyin qorunub saxlanılmasına cavabdeh tərəf olub, böhrandan müdafiə zəmanəti verir və öncəliklə həssas təbəqələrin mənafeyinə uyğun sosial siyasət həyata keçirir.

Sosial dövlətin təsərrüfat sistemi sosial risklərin azaldılmasına yönələn xüsusi sosial inteqrasiya prosesi kimi qiymətləndirilir və aşağıdakı əlamətləri ilə seçilir. Sosial dövlətin iqtisadi əsaslarının reallaşdırılması meyarları kimi çox zaman: kasıblıq səviyyəsi; sosial proqramların kasıblıq səviyyəsinə nisbi təsiri; sosial proqramlarla bağlı ÜDM-dən ayrılan çıxar göstərilir. Bu dövlət qurumunun əsas sosial və iqtisadi meyarları aşağıdakılarla bağlıdır:

“1.Dövlət gəlirlərinin polis-bürokratik funksiyaları (ictimai nizamın qorunması, milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi, bürokratik aparatın, polis, ordu, məhkəmə və s. mədaxil). 2.Cini indeksi (daha təminatlı kvintelin (əhalinin 20%) sərvətinin daha az təminatlı əhali ilə müqayisəsi). 3.İnsan inkişafı potensialının indeksi. 4.Sağlam həyat davamlılığının orta yaş həddləri. 5.Kasıblıq səviyyəsi. 6.Sen-indeks (kasıblıq həddinin müəyyənləşdirilməsi göstəricisi). 7.V.D.Roikin sosial indikatorları (yüksək

gəlirlər, əhalinin differensiasiyası, sosial müdafiənin təkmilləşdirilməsi). 8.Orta sinfin həddlərinin şərti müəyyənləşdirilməsi metodu. 9.Əhalinin əmanətlərinin miqdarı”.

Bu indikatorlar üç meyar əsasında ümumiləşdirilir: “1.Minimum, yaxud “təməl sosial təminat”. 2. Əmək hüquqları. 3.Sosial bərabərsizliyin minimum səviyyəsi” [25, s.215-217].

Aparıcı ölkələrin əsas inkişaf indikatorları kimi “ÜDM-ə münasibətdə real orta zəhmət haqqı, ailənin qida xərcləri, qocalığa görə minimal təqaüdün minimum yaşayış səviyyəsinə uyğunluğu, əhalinin təbii dinamikasının əmsalı (önlərlə doğulanların sayındakı fərq), orta yaş həddi, insan inkişafı indeksi və s. müəyyənləşdirilmişdir” [21, s.54-57].

2. Azərbaycanda sosial bazar iqtisadiyyatının inkişaf istiqamətləri

Yaşadığımız qərində innovasion iqtisadi proseslər ölkəmizdə də yerli iqtisadiyyatın yenidən formalaşdırılmasına, yeni mexanizmlərlə idarə və inkişaf etdirilməsinə əsas olmuşdur. Son onillikdə bazar iqtisadiyyatının qurulması Azərbaycan dövlətinin əsas əməli olaraq Konstitusiyada hüquqi status almışdır. Konstitusiyada Azərbaycan dövlətinin “sosial yönümlü iqtisadiyyata, yaxud bazar münasibətlərinə, azad sahibkarlığın tərəqqisinə” üstünlük verdiyi bildirilir [1, Maddə 15.2] və bu, iqtisadiyyatın sosiallaşması deməkdir. Sosial-iqtisadi tərəqqi yönümlü tədbirlərin genişləndirilməsi və tətbiqi yönündə dövlətin optimal siyasəti vardır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 24 noyabr 2003-cü il tarixli Fərmanında “iqtisadiyyatda müşahidə olunan müsbət meyilləri möhkəmləndirmək və daha da inkişaf etdirmək, sosial sahədə qarşıda duran problemlərin həllini sürətləndirmək” başlıca məram olaraq göstərilmişdir. Fərmanda sosial problemlərin həlli işsizliyin azaldılması

və əhalinin, xüsusilə gənclərin faydalı əməklə məşğulluğunun artırılması, qaçqınlar və məcburi köçkünlər üçün yeni müvəqqəti qəsəbələrin və evlərin tikilməsi, onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşqulluğunun artırılması, regionların yerli resusları və digər amillər nəzərə alınmaqla sosial-iqtisadi inkişafı, alternativ enerji mənbələrinin istifadə və inkişaf etdirilməsi, qeyri-neft sektorunun sürətli inkişafının təmin edilməsi, məhsul istehsalının və ixracın stimullaşdırılması, yüksək keyfiyyətli məhsul və dərman ləvazimatlarının istehsalı və idxalının təmin edilməsi, aqrar sektorda islahatların ikinci mərhələsinə başlanması, əməkhaqqı və təqaüd sisteminin təkmilləşdirilməsi və s. zəruri tədbirlərə aid edilmişdir [2].

Bazar münasibətlərinə üstünlük verən dövlətimizin iqtisadi islahatları və innovativ tədbirləri nəticəsində iqtisadi keçid sona çatmış və sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı quruculuğu başlanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2009-cu ildə bildirmişdir ki, "biz artıq iqtisadi sahədə keçid dövrünü başa vurmuşuq" [9, s.1-2]. Azərbaycanda keyfiyyətə fərqli iqtisadi tərəqqini səciyyələndirən başlıca əlamətlər bazar iqtisadiyyatının qanunvericilik bazasının möhkəmləndirilməsi, sahibkarlar institutunun formalaşması, mülkiyyətin çoxnövlüylüyünün təmin olunması, özəlləşdirmə, aqrar islahatlar, ayrılıqda müəssisələrin təsərrüfatında və ümumilikdə iqtisadiyyatda dövlətin müdaxiləsinin minimallaşdırılması, bazar institutlarının formalaşdırılması, daxili və xarici iqtisadi fəaliyyətin liberalaşdırılması, qiymətlərin bazar tərəfindən müəyyənləşdirilməsi, institusional islahatların həyata keçirilməsi və s.-dən ibarətdir [14, s.10].

Sosial bazar iqtisadiyyatı quruculuğu sosial sahədəki problemlərin həlli, sosial xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və yeni istiqamətlərin müəy-

yən edilməsi və nəticə olaraq əhalinin sosial-iqtisadi firavanlığının təminatı ilə bağlıdır. Sosial-iqtisadi rifah dedikdə, həm fərdlərin maddi vəziyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsi, əhalinin sağlamlıq vəziyyəti və ətraf mühit, həm də subyektiv məmnunluq, yəni şəxsiyyətin əldə edilən maddi vəziyyətə münasibəti, onun sosial qarşılıqlı əlaqələrinin inkişafı, öz sağlamlığı və ətraf mühitin vəziyyətindən məmnunluğu başa düşülür [19, s.156-158]. Əhalinin sosial firavanlığının təminatı iqtisadiyyatın inkişafının sosial sahələrə yönəldilməsini, yaxud sosial iqtisadiyyatın təkmilləşdirilməsini ehtiva edir. Azərbaycanda iqtisadi dəyişikliklərin təhlili XXI yüzilliyin əvvəllərindən ölkənin yeni inkişaf səviyyəsinə keçdiyini nümayiş etdirir.

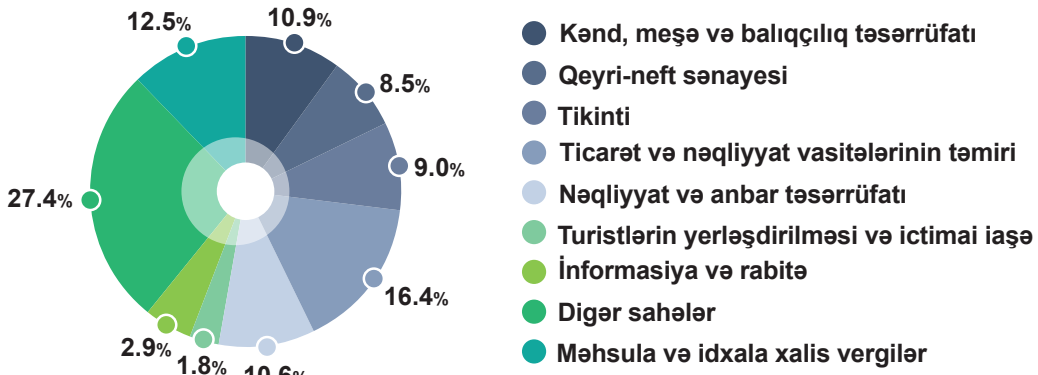
2013-cü ildə ölkədə iqtisadiyyatın və sosial sahələrin inkişafına bütün maliyyə mənbələri hesabına 17872,1 mln. manat, 2014-cü ildə 17615,8 mln. manat, 2015-ci ildə 15957,0 mln. manat, 2016-cı ildə 14903,4 mln. manat əsas kapitalla investisiya yönəldilmişdir. 2013-cü ildə əsas kapitalla qoyulmuş vəsaitin 76,7%-ni daxili investisiyalar, 23,3%-ni isə xarici investisiyalar, 2014-cü ildə əsas kapitalla qoyulmuş vəsaitin 72,3%-ni daxili investisiyalar, 27,7%-ni isə xarici investisiyalar, 2016-cı ildə əsas kapitalla qoyulmuş vəsaitin 40,5%-ni daxili investisiyalar, 59,5%-ni isə xarici investisiyalar təşkil etmişdir. 2017-ci ildə iqtisadiyyata yönəldilən ümumi investisiyaların həcmi 24462,5 mln. manat, 2018-ci ildə 25877,0 mln. manat, 2019-cu ildə 24986,6 mln. manat olmuşdur.

2013-cü ildə əsas kapitalla yönəldilmiş ümumi investisiyaların 13047,3 milyon manatı (73,0%-i), 2014-cü ildə 11651,6 milyon manatı (66,1%-i), 2015-ci ildə 8796,3 milyon manatı (55,1%-i), 2016-cı ildə 6286,0 milyon manatı (42,2%-i), 2018-ci ildə 46671,3 milyon manatı (55,7%) qeyri-neft sektorunun inkişafına sərf olunmuşdur, 2020-ci ilin

yanvar-sentyabr ayları ərzində iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunda 36319,6 milyon manatlıq əlavə dəyər yaradılmışdır ki, bu əlavə dəyərin ÜDM-də xüsusi çəkisi 69.8% təşkil etmişdir [3].

2020-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində qeyri-neft sektorunda ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri sahəsinin xüsusi çəkisi 16,4%, kənd, meşə və balıqçılıq təsərrüfatlarının 10,9%, nəqliyyat və anbar təsərrüfatının 10,6%, tikintinin 9%, qeyri-neft sənayesinin 8,5%

Qrafik 1. Qeyri-neft sektorunda 2020-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində yaradılmış əlavə dəyərin sahələr üzrə bölgüsü

olmuşdur.

2019-cu ilin müvafiq dövrünə nisbətən 2020-ci ildə qeyri-neft sənayesində 10,5%, nəqliyyat və anbar təsərrüfatı sahəsində 5,5%, informasiya və rabitə sahəsində 2,7%, kənd, meşə və balıqçılıq təsərrüfatları sahəsində 1,5% artım qeydə alınmışdır [18].

2020-ci ildə ölkə əhalisinin sayı 10067,1 min nəfər olmuşdur. Əhalinin 52,8%-i şəhər, 47,2%-i kənd sakinlərinin payına düşür. 2020-ci ildə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5 251,3 min nəfər olmuş, onlardan 4 887,8 min nəfərini iqtisadi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan əhali təşkil etmişdir. 2020-ci ildə məşğulluq xidməti orqanları tərəfindən ölkə üzrə rəsmi işsiz statusu verilmiş şəxslərin sayı 81,3 min nəfər olmuş, onların 37,7%-ni qadınlar təşkil etmişdir. İşsizliyə görə müavinətin orta məbləği 276,4

manat olmuşdur [16].

8 oktyabr 2019-cu il tarixli Ümumdünya İqtisadi Forumu tərəfindən nəşr edilən "Qlobal Rəqabətlik İndeksi"yə əsasən Azərbaycan 11 pillə irəliləyərək 141 ölkə arasında 58-ci mövqedə qərarlaşıb. Hesabat 12 istiqaməti əks etdirməklə iqtisadi və sosial sferanın bütün sahələrini əhatə edir. İnstitutlar, infrastruktur, informasiya texnologiyaları, makroiqtisadi vəziyyət, səhiyyə, təhsil, istehlak məhsulları bazarı, əmək bazarı, maliyyə sistemi,

bazar həcmnin genişliyi, biznesin dinamikliyi və innovasiya kimi istiqamətləri özündə ehtiva edən "Qlobal Rəqabətlik İndeksi" son hesabatda 141 ölkəni özündə cəmləşdirib. Hesabatın son nəşrinə əsasən, Azərbaycan 12 indikatordan 8-i üzrə ("makroiqtisadi sabitlik" indikatoru üzrə 23 pillə, aktiv əhali arasında rəqəmsal bacarıqlar üzrə 6 pillə, "əmtəə bazarı" göstəricisi üzrə 14 pillə, "Əmək bazarı" üzrə 19 pillə, "biznesin dinamikliyi" və "innovasiya" üzrə müvafiq olaraq 8 və 3 pillə) irəliləyərək MDB ölkələri arasında lider mövqelər sırasında yerləşib. Biznesin dinamikliyi üzrə Azərbaycan 141 ölkə arasında 31-ci mövqedə qərarlaşıb [4].

Sürətli innovativ islahatlar dövrü olan XXI yüzillikdə Azərbaycanda da sürətli dəyişikliklər prosesi izlənməkdədir. Ölkəmiz xüsusilə də sosial iqtisadi sektoru əhatə edən islahatların dinamikliyi

ilə seçilir.

Respublikanın dayanıqlı inkişafında özəl təsərrüfatın tərəqqisi nəzərə alınır. "Sahibkarlıq mühitinin daha yaxşı vəziyyətə gətirilməsi, sahibkarlara fəaliyyət şəraitinin formalaşdırılması, özəl təsərrüfatın təkmilləşdirilməsi tədbirləri strateji əhəmiyyət daşıyır" [17].

Dövlətimiz sahibkarlıq institutunun formalaşmasına xüsusi diqqət ayırır. Sosial dövlətin sütunu olan orta sinfin və sahibkarlığın inkişafının prioritet olaraq müəyyənləşdirilməsi sosial yönlü bazarın tərəqqisini nəzərdə tutur. Dövlətimiz sahibkarlığın normativ əsaslarını möhkəmləndirərək çox sayda qanunlar, sərəncamlar və fərmanlar qəbul etmişdir. Ölkəmizdə sahibkarlıq fəaliyyəti – Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, "Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında" Qanun, "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Aktı, "Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, "Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, "Azərbaycan Respublikasında biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılması və beynəlxalq reytinglərdə ölkəmizin mövqeyinin daha da yaxşılaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı və bunların əsasında qəbul edilmiş digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

"Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına [8] əsasən "ölkədə kiçik və orta sahibkarlığın, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, biznesə başlama prosedurlarının sadələşdirilməsi, sağlam rəqabətin təmin edilməsi, sahibkarlığa dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi, sahibkarların maarifləndirilməsi, qanunvericilik bazasının təkmil-

ləşdirilməsi və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində "Ümumi Daxili Məhsulun həcmində özəl sektorun payı 2016-cı ildə 81,2% təşkil etmişdir. Sənayedə qeyri-dövlət sektorunun payı 80,0% olmuşdur. Ümumi istehsalın 86,2%-i sənaye məhsulunun istehsalı, 13,8%-i isə sənaye xarakterli xidmətlərin göstərilməsi hesabına yaradılmışdır. 2016-cı ilin 1 iyul tarixinə qeydiyyatdan keçmiş ümumi sahibkarların 36,1%-i Bakı şəhərində, 63,9%-i regionlarda qeydiyyatdan keçmişdir. Sahibkarların ümumi bölgüsünə görə onların təqribən 14,6%-ni hüquqi şəxslər, 85,4%-ni isə fiziki şəxslər təşkil edir" [17].

Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi istiqamətində 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası (ASK) yaradılmışdır. "Konfederasiya özündə 6000-dən çox sahibkarlıq subyektini, o cümlədən 70-ə qədər iqtisadi və sosial yönümlü assosiasiya və ittifaqı birləşdirir. Konfederasiyanın Azərbaycanın 10 rayonunda regional nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir" [6].

AR İqtisadiyyat Nazirliyinin məlumatlarına görə, ölkədə 2019-cu ildə 271304 nəfər sahibkarlıq fəaliyyəti qeydə alınmışdır ki, onlardan 31196 nəfəri hüquqi şəxs, 240108 nəfəri fərdi sahibkarlardır. Onların da böyük bir qismi – 262622 nəfəri (97%) mikrosahibkarlıq, 5956 nəfəri (2%) kiçik sahibkarlıq, 2726 nəfəri (1%) isə orta sahibkarlıqla məşğuldur.

Göründüyü kimi, orta sahibkarların say göstəricisi çox aşağıdır. Ümumi sahibkarların 271304 nəfəri Bakı şəhərindədir. Aran bölgəsində (37403 nəfər), Qazax-Gəncə bölgəsində (24825 nəfər) sahibkarların sayı xüsusi olaraq diqqət çəkir və regionların, o cümlədən qeyri-neft sektorunun inkişaf göstəricisidir.

AR İqtisadiyyat Nazirliyinin məlumatlarına görə, sahibkarlıq təsərrüfatı əsasən kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq (2941), ticarət, nəq-

liyyat vasitələrinin təmiri (82207 nəfər), tikinti (5149 nəfər) sahələrini əhatə edir.

Dünya Bankı və Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının 2016-cı ilin oktyabrında dərc edilmiş “Doing Business – 2017” hesabatında ölkəmiz işgüzar mühitin əlverişliliyi səviyyəsinə görə tədqiqatın aparıldığı 190 ölkə sırasında 65-ci yerdə qərarlaşıb. Ölkəmiz bu hesabatda 4 göstərici üzrə ilk 40 ölkə sırasında olub:

1. “biznesə başlamaq” – 5-ci yer,
2. “mülkiyyətin qeydiyyatı” – 22-ci yer,
3. “investorların müdafiəsi” – 32-ci yer,
4. “vergilərin ödənişi” – 40-cı yer.

Hesabatda Azərbaycan “biznesə başlama prosedurlarının sayı” (3-cü yer), “biznesə başlamaq üçün günlərin sayı” (9-cu yer) kimi alt göstəricilər üzrə ilk 20 ölkə sırasına aid edilib [4].

Dünya Bankının növbəti 2018-ci il “Doing Business” hesabatında 150-dən çox ölkə arasında Azərbaycan biznesin asanlaşdırılmasında nailiyyətlər əldə edən ilk 10 ölkə sırasında yer almışdır. Azərbaycan 2016-cı ilin hesabatında reyting üzrə 65-ci idisə, 2018-ci ildə 57-ci olub. 2019-cu ildə dünyanın 10 ən islahatçı dövləti siyahısına daxil edilən Azərbaycan 32 pillə irəliləyərək 190 ölkə arasında 25-ci yerə yüksəlib. “Doing Business” hesabatında “Azərbaycan Cənubi Qafqaz dövlətləri arasında yeganə sürətli inkişaf edən, biznes mühitinin asanlaşdırılması istiqamətində ciddi islahatlar aparan ölkə” kimi təqdim edilir [13].

“Doing Business 2020” hesabatında ölkəmiz 1 il əvvəl qazandığı mövqeyini 9 pillə itirərək, 190 ölkə arasında 34-cü yerədək geriləyib [4].

Bunun da əsas səbəblərindən biri COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar həm lokal, həm də global səviyyəli karantin rejiminin tətbiq edilməsi, sosial xidmət və biznes sahəsində tətbiq edilən ciddi məhdudiyyətlərlə bağlı olmuşdur. Bununla belə, böhranlı vəziyyətlərin idarə edilməsi mexanizmlərini tətbiq etmək bacarıqları, sahibkarlara

dövlət yardımı və güzəştlərin edilməsi tədbirlərinin tətbiqi qlobal sosial, iqtisadi böhranın nəticələrini bir qədər yumşaltmağa imkan yaratmışdır. Belə ki, hökumət “Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitləri hesabına 2020-ci ilin 9 ayı ərzində layihələrin ümumi dəyəri 274,1 milyon manat olan 574 sahibkara geri qaytarılan vəsaitlər hesabına 84.4 milyon manat, o cümlədən 549 kiçik və orta həcmli layihəyə 19,4 milyon manat güzəştli kredit verilmişdir. Bu kreditlər hesabına 1973 yeni iş yerinin açılması imkanı yaranmışdır. Güzəştli kreditlərin 57%-i aqrar sektorun, 43%-i müxtəlif sənaye məhsullarının istehsalı və emalının inkişafına verilmişdir. Verilmiş kreditlərin 79,1%-i regionların, 20,9%-i isə Bakı şəhərinin qəsəbələrinin payına düşür” [7, s.5].

İllər üzrə təqdim edilən statistik indikatorların müqayisəli təhlili Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafına optimal imkanların yaradıldığını göstərir. Ölkəmizdə sahibkarların investisiya təminatının gücləndirilməsinə dövlət səviyyəsində xüsusi qayğı göstərilir, sahibkarlıq subyektlərinə elektron xidmətlərin təşkili genişləndirilir, sahibkarların işgüzar əlaqələrinin inkişafı və ixrac imkanları dəstəklənir. Sahibkarlığın güzəştli maliyyələşməsi mexanizmi yaradılıb, həmçinin sahibkarların hüquqlarının müdafiəsi yönündə əsaslı tədbirlər görülür. Xüsusi iqtisadi zonaların, sənaye parkları və məhəllələrinin yaradılması sahibkarlığın stimullaşdırılması və inkişafı istiqamətində atılan əhəmiyyətli addımlardır. Sahibkarlıq subyektlərinin müəyyənləşdirilməsi meyarları dəqiqləşdirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 5 iyun 2015-ci il tarixli 215 nömrəli Qərarı ilə təsdiq olunmuş “İri, orta və kiçik sahibkar meyarları”na əsasən “işçilərin orta siyahı sayı 25 nəfərədək, illik gəliri 200 min manatadək olan sahibkarlar kiçik, işçilərin orta siyahı sayı 25 nəfərdən 125 nəfərədək, illik gəliri 200 min ma-

natdan 1.250 min manatadək olan sahibkarlar orta və işçilərin orta siyahı sayı 125 nəfər və ondan yuxarı, illik gəliri 1.250 min manatdan və ondan yuxarı olan sahibkarlar iri sahibkar” müəyyən olunmuşdur [15].

Sahibkarlığın inkişafı vergi sisteminə yeniliklərə səbəb olmuşdur ki, bu da orta sinfin və şəxsi mülkiyyətin genişləndirilməsinə yardım məqsədlidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanına əsasən sahibkarlığın inkişafına dəstək mexanizminin təkmilləşdirilməsi, qeyri-neft sektorunda innovativ texnologiyalara əsaslanan yeni istehsal, emal və infrastruktur müəssisələrinin yaradılması, ixrac əməliyyatlarının maliyyələşdirilməsi, real sektora investisiya qoyuluşlarının sürətləndirilməsi və özəl sektorda fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə Sahibkarlığın İnkişafı Fondu yaradılmışdır. Fondun məqsədi sahibkarlığın inkişafına maliyyə dəstəyi verməkdən ibarətdir [8].

Pandemiyadan əsasən aşağıdakı fəaliyyət sahələrinin ciddi zərər çəkdiyi müəyyənəndirilmişdir: istehsal (ərzaq, dərman, tütün, alkoqollu və alkoqolsuz içki, neft məhsulları istisna); topdan və pərakəndə ticarət (ərzaq, dərman və neft məhsullarının satışı istisna); avtomobillərə texniki xidmət göstərilməsi və onların təmiri, sifarişlər üzrə malların, o cümlədən yeməklərin, ərzaq və qeyri-ərzaq mallarının daşınması və (və ya) çatdırılması xidmətləri; ölkədaxili yük və sərnişindaşıma (o cümlədən taksilə) fəaliyyəti; yerləşmə vasitələri hesab edilən mehmanxana, motel, hostel və oxşar obyektlərin fəaliyyəti; ictimai iaşə fəaliyyəti; turoperator və turagent fəaliyyəti; sərgilərin təşkili, səhnə, istirahət və əyləncə (oyun), kinoteatr, teatr, muzey və konsert zallarının fəaliyyəti; özəl təhsil müəssisələri (o cümlədən, uşaq bağçaları); hazırlıq (tədris) və ixtisas

artıma kurslarının, uşaq tədris və inkişaf mərkəzləri, uşaq klubları, psixoloji mərkəzlərinin fəaliyyəti; İdman-sağlamlıq obyektlərinin fəaliyyəti; bərbərxanaların, gözəllik salonlarının fəaliyyəti və digər sahələr.

COVID-19 pandemiyasının səbəb olduğu global sosial iqtisadi böhran şəraitində “Koronavirus (COVID-19) pandemiyasının ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirinin azaldılması üçün sahibkarlıq subyektlərinin kreditlərinə dövlət dəstəyinin verilməsi ilə bağlı bir sıra tədbirlər barədə” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 9 iyul 2020-ci il tarixli 249 №-li Qərar vermişdir. Həmin qərara əsasən, sahibkarlıq subyektləri tərəfindən alınacaq kreditlər 2020-ci il üzrə 90 (doxsan) milyon manat məbləğində, 2021-ci il üzrə 210 (iki yüz on) milyon manat məbləğində, ümumilikdə 300 (üç yüz) milyon manat təyin olunmuş və kreditlər üzrə dövlət zəmanətinin verilməsi və kredit faizlərinin subsidiyalaşdırılması qərara alınmışdır. Bu qərar əsasında 4 mərhələdə Koronavirus (COVID-19) pandemiyasından zərər çəkdiyinə görə ümumi olaraq 83.162 nəfər fərdi (mikro) sahibkara 29.501,8 min manat, 18846 kiçik və orta sahibkara 39.068,7 min manat vəsait ödənilmişdir, onlar müzdlü işçilərinə əmək haqqının müəyyən hissəsinin ödənilməsi üçün dövlətdən maliyyə dəstəyi almışlar [12].

Son onilliklərdə dünya maliyyə-iqtisadi böhranları ilə mübarizə, böhranlı vəziyyətlərin idrə edilməsi proqramlarının tətbiqi "İnkişafın Azərbaycan modeli" [14, s.10] haqqında danışıma imkan verir. Dövlətimizin hazırkı sosial-iqtisadi quruluşunu "qarıışıq iqtisadi sistem" kimi müəyyənəndirən Ə.R.Babayevə görə, bu "iqtisadi inkişaf modeli planlı tənzimlənən sosialyönümlü bazar iqtisadiyyatıdır" və onun fikrincə, "Azərbaycan milli iqtisadi inkişaf modelinin qurulmasında bir çox dünya ölkələrinin iqtisadi inkişaf modellərindən istifadə olunmuşdur" [10,

s.144-145]. Vurğulanmalıdır ki, real kapitalist sisteminin əsas əlamətləri məhz “qarışıq iqtisadiyyat (şəxsi mülkiyyətin üstünlüyü), əmtəə və xidmətlərin bazar mexanizmlərinə əsaslanaraq bölüşdürülməsi, o cümlədən gəlirlərin yüksək səviyyədə kapitallaşması” ilə bağlıdır [22, s.344-347].

Azərbaycan milli ənənələri və innovativ tərəqqi qanunauyğunluqlarını prioritet tutan sosial iqtisadi inkişaf modelinə malikdir. Bu qanunlar və münasibətlər bilavasitə sosial yönümlü, cəmiyyətin sosial tələbatlarını, sosial sabitliyi nəzərdə saxlayır və buna zəmanət verən iqtisadi siyasəti reallaşdırır, ölkəmizdə institusional sosial bazar iqtisadiyyatı formalaşdırılır.

V.L.Dikanın qeyd etdiyi kimi: “Sosial yönümlü bazar təsərrüfatında dövlət fəal iştirakçı olur və sosial iqtisadi sabitliyin saxlanılmasına, maksimum firavanlığın təminatına, sosial tərəqqiyə, ictimai dəyərlərin, ətraf mühitin, rəqabətin, şəxsi təşəbbüsün qorunub-saxlanılmasına yönəlir. Dövlət makroiqtisadi nailiyyətlərlə yanaşı, öz qarşısında sosial məqsədlər də qoyur, onun fəaliyyəti bazarın natamamlığının aradan qaldırılması, sosial yönümlülüyünün artırılmasıdır” [20, s.15-19].

Dövlətimizə xas “sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı” modeli qlobal və lokal xüsusiyyətlər üzərində qurulduğundan mütləq digərlərindən fərqlidir. Azərbaycanda sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı quruculuğuna təsir edən indikatorlar – “iqtisadi fəal əhalinin sayı, ətraf mühitin keyfiyyəti, elmi-texniki inkişaf səviyyəsi, sosial institutların keyfiyyəti və qloballaşmanın xarici təsirləri, kölgəli iqtisadiyyatın inkişafı, korrupsiyanın genişlənməsi, ÜDM-in inkişafı, həyat keyfiyyəti, ölkənin rəqabət bacarıqlarının inkişafı, həyatın dəyəri, istirahətin keyfiyyəti və mədəniyyətin səviyyəsi, iqtisadi inkişaf, insan haqlarının və azadlıqlarının təminatı, səhiyyənin inkişafı, həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi, təbii

resurslardan istifadə, meşə əraziləri, dəniz və okeanların sahəsi, təsərrüfata yararlı torpaqlar, təbii yanacaq ehtiyatları və digərləridir” [26, s.93-95].

NƏTİCƏ

“Sosial yönümlü iqtisadiyyat” reallaşdırılarkən insanların yaşayış keyfiyyətinin və insan resurslarının rəqabət bacarıqlarının yüksəldilməsi, həmçinin iqtisadiyyatın nizama salınması və dayanıqlı olması, təbii ehtiyatların qorunaraq növbəti nəsillərə ötürülməsi vacib şərtlərdir. İqtisadi inkişafın Azərbaycan modelinin özünəməxsusluqları aşağıdakılarla bağlıdır: “1.Fərqli mülkiyyət və təsərrüfat formalarına söykənən qarışıq iqtisadiyyat yaranır; iqtisadiyyatın əsas tənzimləyicisi olan dövlət əmtəənin daxili və xarici bazarlarda rəqabətliliyinin yüksəldilməsinə şərait yaradır; anti-inhisar fəaliyyəti genişləndirilir; məşğulluq, kasıblığın azaldılması sosial iqtisadi siyasətin əsas tərəfidir” [10, s.3].

Azərbaycan dövlətinin “sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı” modeli özündə Qərb ölkələrinin təsərrüfat ənənələrini birləşdirir. Dövlətimiz Avropa İttifaqının sosial siyasət proqramına qoşulub. Ölkəmizdə bazar iqtisadiyyatının hüquqi əsasları beynəlxalq qanunlara söykənir. Sosial yönlü bazar iqtisadiyyatı quruculuğu inkişaf etmiş dünya dövlətlərinin təcrübəsinə söykənir.

Azərbaycanın sosial mahiyyət daşıyan iqtisadi inkişaf modeli dayanıqlılığı və insan kapitalı amilini əsas götürür. Ölkəmizdə innovativ və dayanıqlı iqtisadi inkişaf, sosial modernləşmə strategiyası reallaşdırılır, iqtisadi münasibətlərin təkmilləşdirilməsi yönündə davamlı islahatlar proqramı tətbiq edilir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası // 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilmişdir (24 avqust 2002-ci il tarixdə olan dəyişiklik və əlavələr). – Bakı: Qanun, 2005, 64 s.
2. "Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı. /24.11.2003/ № 4 // Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2003, 11
3. Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafı 2013.: [Elektron resurs] URL: http://www.economy.gov.az/index.php?option=com_content&view=article&id=1143:2013-c%C3%BC-ilin-yanvar-mart-aylar%C4%B1-%C3%BCzr%-C9%99-az%C9%99baycan-respublikas%C4%B1n%C4%B1n-sosial-iqtisadi-inki%C5%9Faf%C4%B1na-dair&catid=110:eig-2013&lang=az
4. Azərbaycan "Qlobal Rəqabətlik İndeksi"-ndə 11 pillə irəliləyərək 58-ci mövqedə qərarlaşıb.: [Elektron resurs] URL: https://iqtisadiislahat.org/news/azerbaycan_qlobal_reqabelilik_indeksi_nde_11_pille_irelileyerek_58_ci_movqedede_qerarlasib-813; <https://www.turan.az/ext/news/2019/10/free/analytics/az/121378.htm>
5. "Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. /30.04.2007/ № 567 / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, -2007, 04.
6. Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşə götürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası.: [Elektron resurs] URL: <http://ask.org.az/site/static/25>
7. Azərbaycan Respublikasında 2020-ci ilin yanvar-sentyabr ayları üzrə qeyri-neft sektorunun inkişafı. <https://economy.gov.az/uploads/fm/files/iqtisadiyyat/qeyri-neft.pdf> s.5
8. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 30.04.2007 № 567 // Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, - 2007, 04.
9. Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak etmişdir // Xalq qəzeti. – 2009, 3 noyabr. – s. 1-2.
10. Bayramov V. Azərbaycan BMT-nin 2020-ci il hesabatında regionun lider ölkəsidir. [Elektron resurs]. URL: <https://1news.az/az/news/vuqar-bayramov-azerbaycan-bmt-nin-2020-ci-il-hesabatinda-regionun-lider-olkesidir>
11. Atakişiyev M. Azərbaycanı davamlı yüksəliş yoluna çıxaran iqtisadi model./ "Azərbaycan" qəzeti, 4 fevral 2011, s. 4. -<http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2011/fevral/154983.htm>
12. İqtisadi artıma və sahibkarlara dövlət dəstəyi tədbirlərinin mexanizmləri. - <https://www.taxes.gov.az/az/page/iqtisadi-artima-ve-sahibkarlara-dovlet-desteyi-tedbirlerinin-mexanizmleri>
13. İsmayılov S. Prezident İlham Əliyevin vətəndaş müraciətlərinə münasibəti bütün məmurlara nümunədir. // "Azərbaycan", 2019, 9 fevral, № 32 (8055), s.2-3.
14. Nəbiyev R. Azərbaycanda sosial bazar iqtisadiyyatı // "Azərbaycan", 2011, 6 may, s.10.
15. Sahibkarlığa dəstək // Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. [Elektron resurs]. URL:<https://www.economy.gov.az/article/sahibkarl%C4%B1%C4%9Fa-d%C9%99st%C9%99k/21387>
16. Sosial sahələrin inkişafı. // Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirli-

yi. [Elektron resurs]. URL: https://apa.az/az/sosial_xeberler/Azrbaycanda-rsmi-is-sizlrin-sayi-aciqlanib-568294

17. 2016-cı ilin 6 ayı üzrə Azərbaycanı sahibkarlığın inkişaf dinamikası. [Elektron resurs]. URL: <https://economy.gov.az/article/az-sid-6-ay/22982>

18. 2020-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında qeyri-neft sektorunun inkişafı. [Elektron resurs]. URL: <https://economy.gov.az/uploads/fm/files/iqtisadiyyat/qeyri-neft.pdf>

Rus dilində:

19. Гафуров З.Ш., Николаенко И.Н. Социально-правовое государство: Генезис, объективные основы, социальная природа // – Москва: Ученые записки российского государственного социального университета, 2008, № 4, с.64-67.

20. Дина О'Брайен. Краткий обзор эволюции социальной политики // Москва: Обзоры литературы и статистики. Центр Экономического Анализа "Ракурс", 2009, № 6.2, с.1-2.

21. Костина Е.Ю. Социальное благополучие и социальная безопасность в условиях глобализации современного общества: [Электронный ресурс] // Universum: Общественные науки: электрон.научн. журн. 2015. № 6 (16). – URL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/2277>

22. Мицкая Е.В. Основные направления взаимодействия государства и гражданского общества как важное условие реализации политических прав и свобод граждан // Москва: Право, 2008, с.140-143.

23. Нейматов Я. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы / Я.Нейматов. Москва:Алгоритм, 2002, 480 с.

24. Потемкина Т.В. Миграционные процессы в современной системе международных отношений // – Москва: Знание. Понимание. Умение. 2008. № 3, с. 116-122.

25. Синдеев А. Земельный уровень в становлении европейской политики Германии (1947–1948гг.) // Материалы конференции российских и немецких историков «Российско-немецкий опыт и перспективы», Москва: 28–30 октября, 2005, с.70-80.

26. Фолькер Кроненберг. Немецкая перспектива после катастрофы 1945 г.: нация, основной закон, отечество, послевоенная история германии. Российско-немецкий опыт и перспективы // Материалы конференции российских и немецких историков. Москва: 28–30 октября, 2007, с. 25-35.

27. Этьен Кабе. Путешествие в Икарию / Этьен Кабе. – Москва: Vive Liberta и Век Просвещения, 2011, 100 с.

Saadet Mammadova

Prospects for the development of the social state and socially oriented market economy in modern era

Abstract

The development of a social market economy in modern countries is the main goal of social policy. A social market economy is a form of economy that takes into account the needs and desires of people and is based on meeting these needs and desires. If the previous socio-economic structures were determined on the basis of labor relations between the dominant and subordinate classes (slave and slave, landowner and peasant, capitalist and worker), then in the social state society-

economy, producer-consumer relations come to the forefront.

Innovative economic processes in our country have become the basis for the restructuring, management and development of the local economy in our country, and the creation of a market economy in the last decade has received legal status in the Constitution as the main goal of the Azerbaijani state.

The model of the "socially oriented market economy" of the Azerbaijani state combines the economic traditions of Western countries, our country has joined the program of social policy of the European Union, and the legal basis of the market economy in our country is based on international law. Building a socially oriented market economy is based on the experience of developed countries.

The model of socio-economic development of Azerbaijan is based on the factor of sustainability and human capital. Our country implements innovative and sustainable economic development, a strategy of social modernization and a program of sustainable reforms to improve economic relations.

Key words: social policy, market economy, socially oriented market economy, entrepreneurship, social crisis.

Саадет Мамедова

Перспективы развития социального государства и социально ориентированной рыночной экономики в новое время

Резюме

Развитие социальной рыночной экономики в современных странах является основной целью социальной политики. Социальная рыночная экономика - это форма экономики, которая учитывает потребности и желания людей и основана на удовлетворении этих потребностей и желаний. Если прежние социально-экономические структуры определялись на основе трудовых отношений между господствующим и подчиненным классами (раб и раб, помещик и крестьянин, капиталист и рабочий), то в социальном государстве, отношения производитель-потребитель переходят на передний план.

Инновационные экономические процессы в нашей стране стали основой для перестройки, управления и развития местной экономики в нашей стране, а создание рыночной экономики в последнее десятилетие получило правовой статус в Конституции как основная цель азербайджанского государства.

Модель «социально ориентированной рыночной экономики» Азербайджанского государства сочетает в себе экономические традиции западных стран, наша страна присоединилась к программе социальной политики Европейского Союза, а правовая основа рыночной экономики в нашей стране основана на международном праве. Построение социально ориентированной рыночной экономики основано на опыте развитых стран.

Модель социально-экономического развития Азербайджана основана на факторе устойчивости и человеческого капитала. Наша страна реализует инновационное и устойчивое экономическое развитие, стратегию социальной модернизации и программу устойчивых реформ для улучшения экономических отношений.

Ключевые слова: социальная политика, рыночная экономика, социально ориентированная рыночная экономика, предпринимательство, социальный кризис.